

The Effect of Effective Communication Courses with Written and Spoken Expression on Communication Skills of Pre-service Teachers

Metin Elkatmış

ABSTRACT. The purpose of the present study is to investigate the effects of Turkish I: Written Expression and Turkish II: Spoken Expression and Effective Communication courses taken by pre-service teachers from the Department of Classroom Teacher Education on their communication skills. The universe of the study consists of the first-year and fourth-year students from the Department of Classroom Teacher Education at the Education Faculty of a university from Anatolia in 2012-2013 academic year. The data of the study were collected through the Communication Skills Inventory developed by Ersanlı and Balcı (1998). At the end of the study, it was found that while the total score of the participants' communication skills did not change depending on gender and grade level as a result of the current application, statistical significant change based on family attitude was observed. Moreover, as a result of the current application, significant increase was found in communication skill levels of the participants.

Keywords: Written expression, Spoken expression, Effective communication, Pre-service teacher

SUMMARY

Purpose and significance: The complementary relationship between education and communication is of great importance for the realization of learning; hence, teacher's communication skills have turned out to be an important field of study in educational sciences. In this regard, when the relevant literature was investigated, it was seen that the research in the field mostly focused on the evaluation of pre-service teachers' communication skills, disclosure of the perceptions, and the effects of different variables. In the literature review, no study was found dealing with the extent to which the courses aiming to improve students' communication skills fulfill their objectives. The primary purpose of the present study was to investigate the effects of Turkish I. Written Expression, Turkish II: Spoken Expression and Effective communication courses taken by pre-service teachers from the Department of Classroom Teacher Education on their communication skills.

Methods: The present study employed semi-experimental design to evaluate the extent to which Turkish I. Written Expression, Turkish II: Spoken Expression and Effective communication courses taught to be directly influential on the communication skills of the pre-service classroom teachers fulfill their objectives. This study was carried out according to pretest-posttest design which is one of quasi-experimental methods. The reason for the selection of pre and post design is that it enables to determine the extent to which the program objectives have been achieved at its present state without any intervention during the experimental process (Karasakaloğlu & Ark. 2010).

Results: The results of the study showed that while the total scores of the participants' communication skills did not change depending on gender and grade level as a result of the current application, statistical significant change based on family attitude was observed. That is, the communication skills scores taken from the pre-test and post-test did not significantly vary between the male and female students and between the first-year and fourth-year students. On the other hand, whereas no significant difference based on family attitude was observed among the communication skills total scores, a significant difference emerged after they took the courses. In order to determine the source of the difference, Moreover, as a result of the courses taken, a significant increase was observed in the communication skill levels of the participants.

Discussion and Conclusions: It is agreed in educational circles that in order to be able effective communication skills, there is a need for experience and training. In light of the findings of the present study, it can be argued that written expression, spoken expression and effective communication courses should be more practice-centered in order to improve the knowledge and experience of novice classroom teachers. Moreover, learning environments that can contribute to the development of communication skills of pre-service teachers should be created in all courses. For this purpose, students-centered methods and techniques such as question-answer, discussions, drama and group works and oral discussion methods such as panel discussions, forum, and symposium should be used. In addition, participation of the pre-service teachers in conferences, seminars and courses should be encouraged.

Yazılı ve Sözlü Anlatım İle Etkili İletişim Derslerinin Sınıf Öğretmeni Adaylarının İletişim Becerilerine Etkisinin İncelenmesi

Metin Elkatmış*

ÖZ. Bu araştırmanın amacı, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencilerinin öğretim programında yer alan Türkçe I: Yazılı Anlatım ve Türkçe II: Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerinin iletişim becerilerine etkisinin olup olmadığını incelemektir. Araştırmanın çalışma evrenini 2012-2013 akademik yılında, orta Anadolu’da bir üniversitesinin Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği programının birinci ve dördüncü sınıfına devam eden öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya ilişkin veriler Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından geliştirilen İletişim Becerileri Envanteri ile elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce ve aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları; cinsiyetlerine ve sınıf düzeylerine göre değişmezken aile tutumuna göre istatistiksel olarak farklılaştığı saptanmıştır. Yine ilgili dersler sonrasında öğrencilerin iletişim beceri düzeylerinde anlamlı bir yükselme olduğu da belirlenmeler arasındadır.

Anahtar Sözcükler: Yazılı Anlatım, Sözlü Anlatım, Etkili İletişim, Öğretmen Adayı.

GİRİŞ

Günümüz dünyasında insan nitelikleri artarak devam etmektedir. İletişim becerisi de modern insanın en güçlü donanımı olarak görülmektedir. Özellikle bireyler ve toplumlar arasındaki etkileşimi sağlayan ve geliştiren bir unsur olarak düşünüldüğünde ise insanlığın huzuru ve mutluluğunu sağlayan anahtar olduğunu öne sürebiliriz. Zira iletişim sayesinde insanlar arası demokratik davranışlar yükselmekte, birçok sosyal problem çözülmekte ve uyum olayı kolaylaşmaktadır (Yalın, 2003). Bu durumda iletişimin kişisel ve toplumsal bir anlaşma sürecini içerdiği söylenebilir.

Literatüre bakıldığında iletişime dair çok fazla tanımın yer aldığı görülmektedir. Buna göre iletişim, “bilginin, semboller, işaretler, davranışlar, mimikler vb. şeklinde bir yerden bir başka yere aktarılması”dır (Budak, 2005). İletişim, bilgi üretmek, aktarmak ve anlamlandırma sürecidir (Dökmen, 2001), Cüceloğlu’na (1997, 2000) göre iki kişiyi ilişki içine sokan karşılıklı duygu ve düşünce alışverişini içeren psiko-sosyal bir süreçtir. Öztaş (2001) ise iletişimi duygu, düşünce ya da bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildiriş, haberleşme ya da kominikasyon olarak tanımlamaktadır. Genel bir değerlendirmeye söyleyecek olursak iletişim, çeşitli mesajlar yoluyla duygu, düşünce ve hisleri anlama ve anlatma sürecidir. Ancak dikkat edilmesi gereken temel husus iletişimin çift yönlü gidişi ve geliştiği olan bir süreç olduğudur. Aksi takdirde tek yönlü bir ileti bilgilendirme ya da enformasyon olacaktır.

Kişi için yaşamsal bir öneme sahip olan iletişim becerisi, pek çok beceri içinde temel oluşturmaktadır. Bu açıdan iletişim becerisi, “kişinin gönderdiği sözlü ya da sözsüz mesajları doğru bir biçimde kodlaması ve iletmesi, aldığı mesajları hatasız şekilde anlamlandırmasına yarayan etkili dinleme ve tepki verme becerilerinin tümü” (Cüceloğlu, 1997; Deniz, 2003; Korkut, 2004) olarak değerlendirilmektedir. Özer’e (2006) göre iletişim becerisi, kişinin karşı karşıya kaldığı olayla ilgili, olası bakış açılarını ve tanımlamaları araştırmayı, soruşturmayı ve bütünleştirmeyi içerir. Bu beceriyi kazanmış birisi, kendisine yöneltilen bir uyarı, eleştiri veya şikayet karşısında, tek açı yerine çok açıdan anlam verme yeteneğine sahip olabilecektir. İletişim becerilerinin doğuştan ve sezgi yoluyla gerçekleştiğini düşünenlerin yanında pek çok çalışma da, iletişim tekniklerinin çoğu öğesinin öğrenilebilir ve öğretilebilir özelliklere sahip olduğunu göstermektedir (Korkut, 2004). Bu açıdan bireyler kendi duygu ve düşüncelerini fark edip ifade edebildiği, karşı tarafın duygu ve düşüncelerini de dikkate alabildiği ve davranışlarını buldukları bağlama göre ayarlayabildikleri ölçüde başarılı olabilmektedir (Signe ve Van Schaik, 2000). İnsanı ve hayatı anlama ve anlatmada temel araç olan iletişim becerisinin kazandırılması kurumsal eğitimin başta gelen işlevlerinden birisidir.

Kişisel ve sosyal bir süreç olarak iletişim becerisi teknik bir donanımı gerektirdiği için eğitimin doğal bir konu alanını oluşturur. Gürgen’e (1997) göre iletişimin bilgi sağlama, ikna etme,

* Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, metinelkatmis@hotmail.com

etkileme, emredici, öğretici ve birleştirici olma gibi birçok işlevi bulunmaktadır. Bu açıdan iletişim becerilerinin teknik ve davranışsal yönlerinin eğitim ortamlarındaki önemi göz ardı edilmeden hizmet öncesinde öğretmen adaylarına kazandırılması önem taşımaktadır. Öğrenme bir yönüyle yeni bir bilgi ve becerinin edinimidir. Söz konusu yeni bilgi ve beceri ise öğretmen-öğrenci arasında gerçekleşecek olan iletişim ve etkileşimle gerçekleşmektedir. Ergin ve Birol'da (2000) "öğrenmenin iyi bir iletişim ürünü olduğunu ve iletişim gerçekleşmedikçe öğrenmenin de gerçekleşemeyeceğini" vurgulayarak öğrenme üzerinde en önemli değişkenin iletişim becerisi olduğunu düşünmektedirler. Bu yönüyle eğitimin kendisinde bir iletişim sürecidir. Bu süreçte, mesaj alış-verişinin anlamlı olması, öğretmenin yeterlikleri ile ilgilidir. Sınıf içi iletişimin niteliği, öğrencilerin kişilik gelişimleri ve başarılarını etkileyen önemli bir unsurdur (Pehlivan, 2005). Güçlü'de (2001) öğrencinin dersi sevmesi, çalışma alışkanlığı kazanmasının öğretmen öğrenci iletişimi ile doğru orantılı olduğuna dikkat çekmektedir.

Ne var ki ülkemiz gençliğine yönelik yapılan çalışmalarda lise ve üniversite öğrencilerinin iletişim yeterlikleriyle ilgili önemli bir takım sorunlarının olduğu görülmektedir. Bu sorunlardan bazıları; duygu ve düşüncelerini açıkça söyleyememe, rahat konuşamama, topluluk içinde konuşamama, özellikle yaş ve sosyal statü olarak daha üstün olanlarla rahat konuşamama, bir arkadaş grubuna girememe, karşı cinsle arkadaşlık etmekten çekinme, ana-baba ile sorunlarını tartışmamak şeklinde sıralanmaktadır. (Yeşilyaprak, 1986; Çulha ve Dereli, 1987). Mooney'in üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada ise öğrencilerin en çok ikinci sırada başkaları ile iletişim kurmaya ait sorunlarının olduğunu saptamıştır (Kılıç, 1987). Yukarıda ifade edilen sorunların yazılı (Bağcı, 2007; Uçgun, 2009) ve sözlü (Oğuz, 2009) anlatım özelinde aday öğretmenlerinde yaşadığını gösteren araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Kendini ifade etmede sorun yaşamayan bir gençlik ve gelecek için başta öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının etkili bir iletişim becerisine sahip olması temel bir zorunluluktur. Etkili ve sağlıklı bir iletişim kurarak öğrencilerini kişisel, sosyal ve akademik açıdan gelişmelerini sağlayacak olan kuşkusuz başta sınıf öğretmenleridir. Bu nedenle, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında öğrenim gören öğrencilerin iletişim becerilerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Eğitim Fakültelerinin Lisans Programları incelendiğinde, sınıf öğretmeni adaylarının birinci sınıfın ilk yarısı Türkçe I: Yazılı Anlatım, ikinci yarısı da Türkçe II: Sözlü Anlatım derslerini almaktadırlar. Temel bir iletişim aracı olan dilin iyi, doğru ve etkili kullanımını hedefleyen söz konusu iki dersin temel amacı öğretmen adaylarında yazma, konuşma, okuma ve dinleme becerilerini geliştirmektir. Yüksek Öğrenim Kurumunca hazırlanan ilgili derslerin içerikleri incelendiğinde; dilin işlevi, anlatım türleri, metin türleri, yazılı dilin ve yazılı iletişimin temel özellikleri, sözlü dilin ve sözlü iletişimin temel özellikleri, konuşma türleri, iletişim öğeleri, dinleme ve anlama teknikleri gibi konulardan oluşmaktadır. Bu haliyle her iki ders öğretmen adaylarında doğrudan iletişimin konu alanını içeren hususlarda bilgi ve beceriye sahip olmalarını hedeflemektedir. İletişim hayat boyu süren dinamik ve karmaşık bir olgudur. Kişinin duygu ve düşüncelerini etkin bir şekilde ortaya koyması amacıyla dördüncü sınıfın ilk döneminde de bağımsız bir alan olarak programda yer almaktadır. Buna göre Etkili İletişim dersinin içeriği ise, iletişim türleri (sözlü, sözsüz ve yazılı), özellikleri, etkili iletişim yolları, etkili dinleme ve geri bildirim, iletişimi engelleyen etkenler gibi başlıklardan oluşmaktadır. Ayrıca Sınıf Yönetimi, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme ve Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme ders içeriklerinde kısmen iletişime dair konular yer almaktadır. Özetle Eğitim Fakültelerinde öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin geliştirmesinin gerekliliği programlar bazında dikkate alındığı ve önemsendiğini söyleyebiliriz.

Eğitimle iletişimin birbirini tamamlayıcı güçlü ilişkisi, öğrenmenin gerçekleşmesinde taşıdığı önem nedeniyle öğretmenlerin iletişim becerileri eğitim bilimlerinin önemli ve güncel bir çalışma alanını oluşturur. Bu bağlamda ilgili literatür incelendiğinde, iletişimi öğretmen adayları açısından ele alan araştırmacıların büyük çoğunluğu; öğretmen adaylarının iletişim beceri düzeyleri (Çetinkanat, 1998; Saracaloğlu, Özkütük ve Silkü, 2001; Yılmaz ve Çimen: 2008; Dilekmen, Başçı ve Bektaş, 2008; Günay, 2003), iletişim algılarının incelenmesi (Bulut, 2004; Pehlivan, 2005; Özerbaş, Bulut ve Usta: 2007; Tepeköylü, Soytürk ve Çamlıyer, 2009), iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Yılmaz, Üstün ve Odacı, 2009; Saracaloğlu, Yenice ve Karasakaloğlu, 2009; Çevik, 2011; Çiftçi ve Taşkaya, 2010; Yılmaz, Yoncalık ve Çimen, 2010; Karasakaloğlu, Saracaloğlu ve Dedebali, 2010) ile iletişim becerilerinin değerlendirilmesi (Kılıcıgil ve Ark., 2009; Kılıçoğlu, Gedik ve Akhan, 2011) gibi konularda yoğunlaştığı görülmektedir. Yapılan tüm bu araştırmalar öğretmen adaylarının iletişim beceri düzeylerinin değerlendirilmesi, algılarının ortaya

konması ile çeşitli değişkenlerin etkileri gibi konularda önemli bir yol alındığını göstermektedir. Ancak iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan derslerin söz konusu amaçlara ne ölçüde ulaşabildiğini gösteren her hangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerinde söz konusu becerilerin ne ölçüde ulaşılabilirdiğinin belirlenmesi, başta ilgili dersleri yürüten öğretim elemanlarına ve konu ile ilgili çalışan araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencilerinin öğretim programında yer alan Türkçe I: Yazılı Anlatım ve Türkçe II: Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerinin, öğretmen adaylarının iletişim becerilerine etkisinin olup olmadığının incelenmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları;
 - a) cinsiyetlerine,
 - b) sınıf düzeylerine,
 - c) ailenin tutumuna göre farklılaşmakta mıdır?
2. Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları
 - a) cinsiyetlerine,
 - b) sınıf düzeylerine,
 - c) ailenin tutumuna göre farklılaşmakta mıdır?
3. Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce ve aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları arasındaki fark ne düzeydedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerilerine doğrudan etkisi olduğu düşünülen Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerinin hedeflerine ulaşılabilirlik düzeyi bakımından değerlendirmeyi amaçlaması ile yarı deneysel desen türünde kurgulanmıştır. Genel anlamda deneysel çalışmalar klasik (gerçek) deneysel çalışmalar ve yarı deneysel çalışmalar olmak üzere iki grupta toplanabilmektedir (Ekiz, 2003). Eğitim alanında gerçekleştirilen pek çok araştırmada aslında yarı deneysel yönetime dayanmaktadır (Cohen, Manion ve Morrison, 2000; Akt. Ekiz 2003). Bu kapsamda eldeki araştırmada yarı deneysel yöntemlerden olan “ön test-son test” modeline göre oluşturulmuştur. Önce-sonra deseninin tercih sebebi, deneysel işlemde ya da sürece müdahalede bulunmaksızın, mevcut durumda program hedeflerinin gerçekleşme düzeyinin belirlenmesi olanağını sunmasıdır (Karasakaloğlu ve Ark. 2010).

Araştırma Türkçe I: Yazılı Anlatım, Türkçe II: Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim dersleri ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmada söz konusu derslerin temel hedefi, dilin iyi, doğru ve etkili kullanımı ile okuma, yazma, konuşma ve dinleme gibi doğrudan iletişimin konu alanını içermesi gibi hususlar dikkate alınmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini 2012-2013 akademik yılında, orta Anadolu’da bir üniversitesinin Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği programının birinci ve dördüncü sınıfına devam eden öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya toplamda 316 öğretmen adayı katılmıştır. Ancak ön test ve son test uygulamalarından herhangi birine katılmayan öğrenciler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu doğrultuda 9 öğrencinin eksik verileri olması nedeniyle araştırma kapsamından çıkartılmıştır. Buna göre araştırmada 233’ü kadın 74’ü erkek olmak üzere toplam 307 öğrenci katılmıştır. Araştırma öğrencilerin Türkçe I: Yazılı Anlatım, Türkçe II: Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim dersleri kapsamında yürütülmüştür. Öğrenciler işlem sürecine yer aldıkları sınıf boyutuyla birlikte yansız olarak atanmışlardır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmaya ilişkin verileri Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından geliştirilen İletişim Becerileri Envanteri ile elde edilmiştir. Likert tipi 45 maddelik ölçek zihinsel duygusal ve davranışsal açıdan olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Her alt boyutla ilgili 15'er madde bulunmaktadır. İki yarım test ile yapılan güvenilirlik çalışmasında iki yarı güvenilirlik kat sayısı $r = .68$ bulunmuştur. Aracın iç tutarlılığını belirlemek için yapılan Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı $.72$ bulunmuştur. Alt boyutlardan her biriyle toplam iletişim becerileri arasındaki korelasyonlar sırası ile $.83$, $.73$ ve $.82$ ' dir. Ölçeğin geçerlilik katsayısı ise $.70$ olarak bulunmuştur.

Bu araştırma içinde ölçeğin geçerliğini tespit etmek amacıyla faktör analizi yapılmasına karar verilmiştir. Ölçeğin öncelikli olarak, faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak amacıyla KMO ve Barlett testi yapılmıştır. Bu kapsamda KMO testi ölçüm sonucunun $.50$ ve daha üstü, Barlett küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir (Jeong, 2004). Bu çalışma sonucunda KMO testi sonucu $.74$, Barlett küresellik testi de ($P < 0.01$) anlamlı bulunmuş ve ölçeğe faktör analizi yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan faktör analizi sonucunda, faktör ortak varyansının $.37$ ila $.72$ arasında olduğu görülmektedir. Büyüköztürk (2002), maddelerin faktör ortak varyanslarının 1 'e yakın ya da $.66$ 'nın üzerinde olmasının iyi bir çözüm olduğunu ancak bunu uygulamada karşılaşmanın genellikle zor olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin faktör boyutlarının toplamı ölçeğin $\%54.47$ 'sini açıklamaktadır. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular için Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmış ve ölçeğin alfa değeri $.70$ olarak tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu söylenebilmektedir.

DeneySEL Süreç

Araştırma 2012-2013 eğitim-öğretim yılı süresi içinde tasarlanmış ve uygulanmıştır. Araştırma sürecinin yürütüldüğü derslerde işlenecek konular, yararlanılacak kaynaklar, kullanılacak ölçme araçları, çalışma grubundaki öğrencilerin belirlenmesi gibi ön hazırlıklar 2012-2013 eğitim-öğretim yılının güz ve bahar dönemlerinde yapılmıştır. DeneySEL uygulama sürecinin tamamında, öğretim ve sürecin kontrolü araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Araştırmanın uygulama aşaması haftada ikişer saatlik dersler olmak üzere, tüm gruplarda toplam on iki hafta sürmüştür. Veri toplama aracı 2012-2013 güz yarıyılı başında, Türkçe I: Yazılı Anlatım ile Etkili İletişim derslerinin ilk haftasında ön test olarak, dönem sonunda ise test tekrarı yöntemiyle son test olarak sınıf öğretmenleri adaylarına uygulanmıştır. Bahar yarıyılında ise Türkçe II: Sözlü Anlatım dersi başında ve sonunda aynı çalışma tekrar etmiştir. Veriler, kullanılan veri toplama aracının öğrenciler tarafından cevaplanmasıyla elde edilmiştir. Toplanan veriler araştırmacı tarafından düzenli olarak dosyalanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi ve Analizi

Toplanan verilerin çözümlemesine geçilmeden önce anketlere birer sıra numarası verilmiştir. Değerlendirmeler 307 ölçek üzerinden yapılmıştır. Verilerin çözümlemesinde, öğretmen adaylarının verdikleri yanıtların puanlarını hesaplamak amacıyla da ölçekte yer alan olumlu maddelerde "Her Zaman" 5, "Genellikle" 4, "Bazen" 3, "Nadiren" 2, "Hiçbir Zaman" 1 puan olarak yanıtlanmaktadır. Boyutlarda ve genel (toplam) iletişim becerisinde yüksek puan, daha yüksek iletişim becerisine karşılık gelmektedir.

Alt problemlere ilişkin bulgular, bağımsız t testi (independent sample t test), tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) ile çözümlenmiştir.

BULGULAR

Aşağıda, sınıf öğretmenleri adaylarının Türkçe I: Yazılı Anlatım ve Türkçe II: Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce ve dersi aldıktan sonra iletişim becerilerine ilişkin bulgular belirlenen değişkenler doğrultusunda incelenmiş olup sırasıyla yer verilmiştir. Buna göre araştırmanın birinci alt problemine ilişkin Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce sınıf öğretmenleri adaylarının iletişim becerileri toplam puanları; cinsiyetlerine, sınıf düzeylerine ve ailenin tutumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 1

Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanlarının cinsiyetlerine göre durumlarını gösteren bağımsız t testi sonuçları.

Cinsiyet	n	\bar{x}	s	t	p
Kadın	233	2,37	,29	.171	.864
Erkek	74	2,38	,33		

Tablo 1 incelendiğinde Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları ($t_{(305)} = .171$, $P > .05$) cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 2

Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları sınıf düzeylerine göre durumlarını gösteren bağımsız t testi sonuçları.

Sınıf Düzeyi	n	\bar{x}	s	t	p
1. Sınıf	162	2,35	,29	1.206	.229
4. Sınıf	145	2,39	,31		

Tablo 2’de görüldüğü gibi Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları ($t_{(305)} = 1.206$, $P > .05$) sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 3

Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları aile tutumuna göre durumunu gösteren tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) sonuçları

Grup	Karelerin Toplamı	sd	Karelerin Ortalaması	F	P
Grup içi	,531	3	,177		
Gruplar arası	26,689	303	,088	2.009	.113
Toplam	27,220	306			

Tablo 3 incelendiğinde; Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları ($F_{(3-303)} = 2.009$, $P > .05$) aile tutumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Araştırmanın ikinci alt sorusu olarak; Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları cinsiyet, sınıf düzeyi ile aile tutumuna göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 4, 5 ve 6’da verilmiştir.

Tablo 4

Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları cinsiyetlerine göre durumlarını gösteren bağımsız t testi sonuçları.

Cinsiyet	n	\bar{x}	s	t	p
Kadın	233	2,37	,29	1.630	.104
Erkek	73	2,38	,33		

Tablo 4’den de anlaşılacağı gibi Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları ($t_{(305)} = 1.630$, $P > .05$) cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 5

Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları sınıf düzeylerine göre durumlarını gösteren bağımsız t testi sonuçları.

Sınıf Düzeyi	N	\bar{x}	s	t	p
1. Sınıf	162	3,60	,35	.123	.902
4. Sınıf	145	3,60	,37		

Tablo 5 incelendiğinde, Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları ($t_{(305)} = .123$, $P > .05$) sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 6

Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları, aile tutumuna göre durumunu gösteren tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) sonuçları

Grup	Karelerin Toplamı	sd	Karelerin Ortalaması	F	P	Scheffe
Grup içi	65,401	3	21,800			İlgisiz-Otoriter
Gruplar arası	71,567	303	,236	92.299	.000*	İlgisiz-Demokratik
Toplam	136,968	306				İlgisiz-Diğer

* $p < 0.05$

Tek yönlü varyans analizi tablosundan da anlaşılacağı gibi, Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları ($F_{(3-303)} = 92.299$, $P < .05$) aile tutumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Scheffe testinde, ilgisiz ile otoriter, ilgisiz ile demokratik, ilgisiz ile diğer aile tutumları arasında ve her durumda ilgisiz aileler aleyhine fark çıkmıştır.

Son olarak araştırmada, Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce ve aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları farklılık gösterip göstermediği de incelenmiş olup veriler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce ve aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanlarını gösteren bağımlı t testi sonuçları.

Test	n	\bar{x}	s	t	p
Ön test	307	2,37	,30		
Son test	307	3,74	,67	31.931	.000*

* $p < .05$

Tablo 7 incelendiğinde Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce ve aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları ($t_{(306)} = 31.931$, $P < .05$) anlamlı farklılık göstermektedir. Ortalamalar incelendiğinde farkın son test puanları lehine olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanı ilgili dersleri almadan önce düşük olduğu buna karşın dersleri aldıktan sonra ise belirgin bir şekilde arttığı söylenebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, Eğitim Fakültelerinin Lisans Programlarında birinci sınıfın ilk ve ikinci yarısında zorunlu olarak okutulan Türkçe I: Yazılı Anlatım ve Türkçe II: Sözlü Anlatım ile dördüncü sınıfın ilk yarısında yer alan Etkili İletişim derslerinin sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerilerine etkisini irdelemek amacıyla gerçekleştirilmiş olup ulaşılan sonuçlar şöyledir.

Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce ve aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları; cinsiyetlerine ve sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Başka bir ifadeyle ölçme aracının hem ön hem de son testinden alınan iletişim beceri puanları, kız ve erkek öğrenciler ile birinci ve dördüncü sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir değişim göstermemektedir. Bu bulgu Yarar Kaptan ve Oğuz'un (2011) etkili iletişim dersinin sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerilerine etkisine yönelik çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Onlara göre de iletişim becerileri cinsiyete göre karşılaştırıldığında ön testte de son testte istatistiksel olarak anlamlı bir farklılıkla karşılaşılmamıştır. Benzer şekilde ilgili literatürde de cinsiyetin iletişim becerisini etkilemeyen bir değişken olduğunu gösteren pek çok araştırma bulgusu yer almaktadır (Çevik, 2011; Çiftçi ve Taşkaya, 2010; Dilekmen, Başcı ve Bektaş, 2008; Pehlivan, 2005; Saracaloğlu, Yenice ve Karasakaloğlu, 2009; Saracaloğlu, Özkütük ve Silkü, 2001; Yılmaz ve Çimen, 2008). Buna karşın alanyazında çoğunlukla kız öğrenciler lehine olmak üzere sonuçlanan çeşitli araştırmaların olduğu da görülmektedir (Çetinkaya, 2011; Kılıçoğlu, Gedik ve Akhan, 2011; Özerbaş, Bulut ve Usta, 2007; Kılıçgil ve diğ., 2009; Tepeköylü, Soytürk ve Çamlıyer, 2009; Yeşil, 2010). Buna göre Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce ve sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları üzerinde cinsiyetin her zaman belirleyici olmadığı ileri sürülebilir.

Sınıf düzeyleri açısından incelendiğinde ise her üç dersi almadan önce ve aldıktan sonra, öğretmen adayları arasında iletişim becerileri toplam puanları açısından anlamlı bir değişim olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum birinci sınıf öğrencileri ile dördüncü sınıf öğrencileri arasında iletişim becerileri açısından bir fark olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak daha önce Yazılı ve Sözlü anlatım dersini almış olan dördüncü sınıf öğrencilerinin iletişim becerileri toplam puanlarının birinci sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olması beklenirdi. Buna karşın eldeki araştırma bulgusunun bazı araştırma (Dilekmen, Başcı ve Bektaş, 2008; Tepeköylü, Soytürk ve Çamlıyer, 2009) sonuçlarıyla tutarlı olduğu da görülmektedir. Öte yandan Saracaloğlu, Yenice ve Karasakaloğlu'nun (2009) birinci sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerilerinin dördüncü sınıflardan daha yeterli olduğu sonucu ile Tepeli ve Arı (2011), Baykara Pehlivan (2005) ile Gülbahçe'nin (2010) tersi yönündeki araştırma bulguları ile de çelişkilidir. Getirilen araştırma bulguları ile birlikte düşünüldüğünde Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim dersi içeriklerinin sorgulanması ve iletişim becerileri açısından yeniden ele alınması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada ulaşılan önemli sonuçlardan biri de Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanlarının aile tutumuna göre anlamlı değişim göstermezken ilgili dersleri aldıktan sonra istatistiksel olarak farklılaştığı saptanmıştır. Farkın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan Scheffe testinde, ilgisiz ile otoriter, ilgisiz ile demokratik, ilgisiz ile diğer aile tutumları arasında ve her durumda ilgisiz aileler aleyhine olduğu görülmüştür. Ön ölçümle son ölçüm arasında oluşan bu fark çelişki arz etmeyip tam tersine, derslerin oynadığı rolün önemli bir yansıması olarak okunmalıdır. Çünkü ilgili dersleri almadan önce öğrencilerin iletişime dair teknik bilgileri sınırlı düzeydedir. Derslerin tamamlanmasıyla birlikte iletişim araçları, süreçleri, ilkeleri, çeşitleri, kuram ve yöntemleri hakkında belli bir farkındalığın oluşması kaçınılmazdır. Buna bağlı olarak da kişilerin, sahip oldukları iletişim becerileri üzerinde, ailelerinin sergilemiş oldukları tutumların nasıl bir etki yaptığı hakkında daha nesnel yorumlar yapmalarını beraberinde getirmiştir.

Diğer taraftan aile bireylerinin çocuklarına karşı tutum ve davranış şekilleri incelendiğinde genel olarak demokratik, otoriter ve ilgisiz olmak üzere üç kategoride değerlendirildiği görülmektedir (Özgüven, 1979). Erkul'a (2000) göre de aile içinde çocuğa verilen aşırı baskı ve saygı beklentisi, itaat, uysallık, sessizlik, bağımlılık, söyleneni kabullenme ve eleştiriye açık olmama gibi niteliklerle, bireyin pasif ve edilgen bir karaktere dönüşmesine yol açmaktadır. Aynı zamanda bu özellikler bireyin çevresiyle kuracağı iletişim becerisini de olumsuz etkileyecektir. Bu açıdan aile fertleri arasında kurulan iletişimin, takınılan tutum ve davranışların özenli olması gerekmektedir. Çünkü kız çocukları annelerini erkek çocuklarda babalarını taklit ederek onlar gibi konuşmaya, görünmeye ve davranmaya özen gösterirler. Bu açıdan aile ortamının çocukla olan ilişkileri, iletişim biçimleri, nasıl bir model oluşturdukları gibi pek çok uyaran onların iletişim becerileri üzerinde yadsınamayacak derecede önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada da ailelerin sergiledikleri demokratik tutumların, bireylerin iletişim becerileri üzerinde olumlu ve güçlü bir ilişkinin varolabileceği düşüncesini güçlendirmiştir.

Ne var ki literatürde de bu sonucu destekleyen sınırlıda olsa araştırma bulguları yer almaktadır (Acar, 2009; Yeşil, 2010).

Son olarak çalışmada Yazılı ve Sözlü Anlatım ile Etkili İletişim derslerini almadan önce ve aldıktan sonra sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri toplam puanları da incelenmiş ve anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Öğrencilerin dersleri almadan önce iletişim becerileri puan ortalamaları $\bar{x}=2.37$ iken, üç dersi aldıktan sonra $\bar{x}=3.74$ 'de yükselmiştir. Başka bir anlatımla ilgili dersler sonrasında öğretmen adaylarının iletişim becerileri düzeyinde anlamlı bir yükselme olmuştur. Bu bulgu, Karasakaloğlu, Saracalıoğlu ve Dedeşali (2010) tarafından yapılan araştırma bulgusuyla benzerlik göstermektedir. İlgili çalışmada da sınıf öğretmeni adaylarının Yazılı Anlatım dersi sonrasında iletişim becerilerinde anlamlı bir artış olduğu saptanmıştır. Benzer nitelikte alan yazında iletişim becerilerini geliştirmeye dönük çeşitli eğitim programlarının uygulandığı araştırma sonuçlarıyla da tutarlılık göstermektedir (Arslan, Erbay ve Saygın, 2010; Deniz, 2003; Korkut, 1996; Özan, 2008). Diğer taraftan Yarar Kaptan ve Oğuz'un (2011) etkili iletişim dersinin sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri üzerinde istatistiksel olarak herhangi bir farklılığa yol açmadığını gösteren çalışmasıyla da çelişkilidir. Bu durum farklı örneklem gruplarıyla çalışılmış olmasından kaynaklanabilir. Ancak ilgili derslerin teoriden çok uygulama merkezli yürütülmesi durumunda, öğretmen adaylarının iletişim becerileri üzerinde pozitif yönde güçlü bir etki yaratacağı da ileri sürülebilir.

Araştırma bulguları dahilinde aşağıdaki öneriler getirilmiştir;

Bu çalışmada Eğitim Fakültelerinin Lisans Programlarında birinci sınıfın ilk ve ikinci yarısında okutulan Türkçe I: Yazılı Anlatım ve Türkçe II: Sözlü Anlatım ile dördüncü sınıfın ilk yarısında yer alan Etkili İletişim derslerinin sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerilerine etkisini irdelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Daha nesnel sonuçlara ulaşabilmek için, farklı öğretim kademelerinde daha geniş çaplı araştırmalar yapılmalıdır. Ayrıca içeriğinde sınırlıda olsa iletişime dair konular içeren Sınıf Yönetimi, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme ve Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme dersleri de değerlendirilmeye tabi tutulmalıdır.

Etkili bir iletişim becerisine sahip olmak için deneyim ve eğitimin gerekliliği fikri eğitim çevrelerinde kabul gören genel bir yargıdır. Eldeki araştırma bulgusundan hareketle mesleğin başındaki sınıf öğretmeni adaylarına bilgi ve deneyimlerini artırmak amacıyla yazılı anlatım, sözlü anlatım ve etkili iletişim derslerine gerekli önemin verilmesi, bu kapsamda derslerin daha çok uygulama merkezli yürütülmesi sağlanmalıdır. Ayrıca tüm derslerde de öğretmen adaylarının iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik öğrenme ortamları oluşturulmalıdır. Bunun için, soru-cevap, tartışma, drama grup tartışmaları gibi öğrenci merkezli yöntem ve teknikler ile açık oturum, panel, forum, sempozyum gibi sözlü tartışma yollarından yararlanılmalıdır. Yine konuyla ilgili konferans, seminer ve kurslarda düzenlenerek alana ilgi canlı tutulmalı ve öğrencilerinde söz konusu etkinliklere katılımı teşvik edilmelidir.

Kişinin kendini ifade etme, sosyal hayatla etkileşim kurmasına imkan tanıyan iletişim becerisi üzerinde ailenin sergilediği tutum ve davranışlarında etkili olduğu gerçeği gözlerden kaçırılmamalıdır. Bu bağlamda ailelere ulaşmanın yolları aranarak onlara da aile içi ilişkiler ve iletişim konularında farkındalığı artırıcı eğitimler verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acar, V. (2009). Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Arslan, E., Erbay, F. ve Saygın, Y. (2010). Yaratıcı Drama İle Bütünleştirilmiş İletişim Becerileri Eğitiminin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin İletişim Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 1-8.
- Bağcı, H. (2007). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım ve Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. *TÜBAR*, XXI, 29-61.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü* (3. Basım). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Bulut, B. N. (2004). İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Becerilerine İlişkin Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 443-452.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz El Kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (1997). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Çetinkanat, C. (1998). Öğretmen Adayları ve Müfettişlerin Bakış Açısından Öğretmen İletişim Becerileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 14, 209-221.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe Öğretmen Adaylarının İletişim Becerilerine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 567-576.
- Çevik, D. B. (2011). Müzik Öğretmeni Adaylarının İletişim Becerileri. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 1-13.
- Çiftçi, S. ve Taşkaya, S. M. (2010). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öz Yeterlik ve İletişim Becerileri Arasındaki İlişki. 9. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (20-22 Mayıs)*, Fırat Üniversitesi Bildiriler Kitabı, Elazığ, 509-512.
- Çulha, M. ve Atlas Dereli, A. (1987). Atılganlık Eğitimi Programı. *Psikoloji Dergisi*, 6(21), 124.
- Deniz, İ. (2003). İletişim Becerileri Eğitiminin İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin İletişim Becerisi Düzeylerine Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dilekmen, M., Başcı, Z. ve Bektaş, F. (2008). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Becerisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 223-231.
- Dökmen, Ü. (2001). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ekiz, D. (2003). Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş: Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergin, A. ve Birol, C. (2000). *Eğitimde İletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erkul, H. (2000). Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi. *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi Kaynakları: Demokrasi Dosyası*. (Haz. Kamil B. Raif ve B. Jülide Mollaoğlu), Ankara: Türk Demokrasi Vakfı. 385-407.
- Ersanlı, K. ve Balcı, S. (1998). İletişim Becerileri Envanterinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 10(2), 7-12.
- Güçlü, N. (2001). *İletişim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Gülbahçe, Ö. (2010). K.K. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 12-22.
- Günay, K. (2003). Sınıf Yönetiminde Öğretmenlerin İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Gürgen, H. (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Jeong, J. (2004). Analysis of the Factors and the Roles of Hrd in Organizational Learning Styles as Identified By Key Informants At Selected Corporations In The Republic Of Korea. *Unpublished Master Dissertation*, Texas A&M University, Texas.
- Karasakaloğlu, N., Saracaloğlu, A.S., ve Dedeşali N.C. (2010). Yazılı Anlatım Dersinin Sınıf Öğretmeni Adaylarının İletişim Becerileri İle Okuma İlgi ve Alışkanlıklarına Etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 18(2), 389-402.
- Kılıçgil, E., Bilir, P., Özdiñç, Ö., Erođlu, K. ve Erođlu, B. (2009). İki Farklı Üniversitenin Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(1), 19-28.
- Kılıç, M. (1987) Değişik Psikolojik Arazilara Sahip Olan ve Olmayan Öğrencilerin Sorunları. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kılıçoğlu, G., Gedik, H. ve Akhan, N.E. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi. *2nd International Conference on News Trends in Education and Their Implications*, 1243-1251, Antalya.
- Korkut, F. (1996). İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(7), 18-23.
- Korkut, F. (2004). *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oğuz, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Sözlü ve Yazılı Anlatım Becerilerine İlişkin Öz Yeterlik Algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(30), 18-42.
- Özan, S. (2008). *Öz ve Akran Değerlendirmenin Temel İletişim Becerileri Üzerindeki Etkileri*, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Özer, K. (2006). *İletişimsizlik Becerisi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Özerbaş, M. A., Bulut, M. ve Usta, E. (2007). Öğretmen Adaylarının Algıladıkları İletişim Becerisi Düzeylerinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(1), 123-135.
- Özğüven, E. (1979). Ana Baba Tutumlarının Gençlerin Başarıları Üzerindeki Etkileri. *Çağdaş Eğitim*, (35), 12-16.

- Öztaş, R. (2001). Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Yeterlikleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Pehlivan Baykara, K. (2005). Öğretmen Adaylarının İletişim Becerisi Algıları Üzerine Bir Çalışma. *İlköğretim-Online*, 4(2), 17-23, [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden 15 Ocak 2013 tarihinde indirilmiştir.
- Saracaloğlu, A.S., Özkütük, N. ve Silkü, A. (2001). Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri. *X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (7-9 Haziran)*, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Saracaloğlu, A.S., Yenice, N., Karasakaloğlu, N. (2009). Öğretmen Adaylarının İletişim ve Problem Çözme Becerileri ile Okuma İlgisi ve Alışkanlıkları Arasındaki İlişki. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt: VI, Sayı: II, 187-206.
- Signe, P. ve Van Schaik C.P. (2000). Natural conflict resolution. F. Aureli ve F. B. M. de Waal (Eds), *Dominance and communication: conflict management in various social settings*, (pp. 77-105), USA: University of California Press.
- Tepeköylü, Ö., Soy Türk, M., Çamlıyer, H. (2009). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (BESYO) Öğrencilerinin İletişim Becerisi Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VII(3), 115-124.
- Tepeli, K. ve Arı, R. (2011). Okul Öncesi Eğitim Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının İletişim ve Sosyal Becerilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 385-394.
- Uçgun, D. (2009). Yazılı Anlatımları Açısından Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bilgi ve Beceri Düzeylerine Yönelik Bir Değerlendirme. *I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi (1-3 Mayıs)*, Eğitim Araştırmaları Birliği Derneği-Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Yalın, H.İ. (2003). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yarar Kaptan, S. ve Oğuz, A. (2011). Etkili İletişim Dersinin Sınıf Öğretmeni Adaylarının İletişim Becerilerine Etkisi. *20. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı (8-10 Eylül)*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Burdur.
- Yeşil, H. (2010). Türkçe öğretmeni Adaylarının İletişim Becerileri. *19. Eğitim Bilimleri Kurultayı*, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Kıbrıs.
- Yeşilyaprak, B. (1986). Üniversite Gençliğinin Psikolojik Sorunları. *Psikoloji Dergisi*, 20, 81-96.
- Yılmaz, İ. ve Çimen, Z. (2008). Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının İletişim Beceri Düzeyleri. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(3), 3-14.
- Yılmaz, İ. Yoncalık, O. ve Çimen, Z. (2010). İletişim Becerisi İle Öğretimde Yeterlik Arasındaki İlişkinin Öğrenci Algılarına Göre Değerlendirilmesi (Beden Eğitimi ve Spor Alanı). *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VIII(4), 143-150.
- Yılmaz, M., Üstün, A. ve Odacı, H. (2009). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Giresun Üniversitesi Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 8-19.